

STEPHAN LANG:

A vakondvadász

Sosem rajongtam különösképpen az emigrációban élő írók hazájukról írt regényeiért. Főként azért, mert általában nosztalgia és önsajnálattal lengi be őket. Ezért lepett meg annyira a Szatmár megyei Kálmándon (Románia) született, majd Hollandiába menekült, hollandul író Stephan Lang regényének hangneme. Elfogulatlan, hűvös, tárgyilagos, olykor kíméletlenül kritikus – nemcsak hazájával, hanem önmagával szemben is.

A történet kerete egy látogatás: a regény főhőse a Ceaușescu bukása utáni napokban hazatér másfél évtizede elhagyott szülőfalujába, szembeesülve családjá és tágabb környezete morális züllésével. A helyzetjelentés józan, tárgyilagos, a nyelvezet a kíméletlenségig éles. „Alig vagyok két napja a családi házban, a zűrös város Romániában, és máris vágyakozom lakásom után Hága közepén. Haza akarok menni, haza Hollandiába.” Valahogy nem ilyen mondatokra számítunk egy emigráns író szülőföldjéről írt regényének tizenegyedik oldalán, ugye?

Családjára rátelepedett anyja halálos betegségének árnya, nővérei felváltva gondozzák a magatehetetlen asszonyt, közben hazalátogató bátyjukat a diktatúra alól váratlanul szabadulól, függetlenségével bánni nem tudó ember destruktív mámo-

rával szembesítik. A fia hazatéréseinek örülő anyja a betegágyon megkezdi gyónásszerű vallomásait, melyek egyszerre körvonalazzák a család identitását és a falu román–magyar ellentétek által meghatározott történetét.

A szerző nem részrehajló: nemzete igazságtalanságait is feltárja. Az 1940-es bécsi döntés után a falu magyar közössége vérszomjasan lerohanta a trianoni egyezmény következményeképpen kialakult szomszédos román települést, „le a románokkal!”, „menjenek haza, ahonnan jöttek!” felkiáltásokkal, s botokkal, fejszékkel próbálta „orvosolni” az 1920 utáni román világ eredményezte frusztrációit. Aztán jött a háború valósága, a falu férfiai a frontra vonultak a németek oldalán, aztán a náci hadvezetés összeomlott, újbóli román világ... A magyar katonákat összeszedték: irány Szibéria... Aztán az asszonyokat is összeszedték, s deportálták őket Donbassba: újjá kellett építeni Oroszországot...

„Anyám már a múlt”, mondja a főhős, miközben mesélteti, miközben ő is emlékezik. A Donbassban eltöltött időszakról korábban nem beszéltek a családban. A főhős most, anyai év után tudja meg, hogy ő ott fogant: anyja éhségében egy falat kenyérért adta oda magát egy másik fogolynak. Ezzel megmentette magát: a terhes nőt hazaengedték...

Érdekes, ahogy a múlt tisztázásával lassan helyreáll a főhős és anyja

közti viszony is. Korábban, talán épp azért, mert a főhős pusztán létevel a bűnös fogantatásra, a megaláztatásokra emlékeztette anyját, kapcsolatuk sosem volt bensőséges. Most, hogy mindent megvallanak egymásnak, megenyhülnek. A könyv kulcsfontosságú jelenetében a főhős maga teszi tisztába anyját. Tette gesztusértékű: a múlt elfogadásának és a feltétel nélküli megbocsátásnak gesztusa.

Miközben az anyját vallatja, a főhős saját múltjában is próbál rendet teremteni: kommunista nevelés, 1956, szerencsétlenül végződő határátlépési kísérlet, a szekus tiszték vallatása, suttogások, kitérés kísérlet... A végén, amikor a múlt tisztázódik, a főhősben feltör az elkülönülés, ettől a lázongó-beteg világtól való elszakadás vágya: „El akarok menni. Nincs semmi szükség itt rám többé.”

Stephan Lang regényének tanúsága szerint nincsenek visszautak. Ettől újszerű a könyv. Az emigrációs könyvek általában a hazatérés dédelgetett örömeiről, a soha nem szűnő honszeretetről szólnak. A vakondvadász be meri vallani: a hidakat felégette, visszafelé már nem vezetnek utak. Identitásának gyökerei ide nyúlnak vissza, ezért fontos a számvetés, de jövője már egy másik világhoz köti. Ebbe belenyugszik, elfogadja, mint a változás természetes rendjét.

Stephan Lang úgy, olyan elfogulatlan hűvösséggel beszél önnön fáj-

dalmáról, mintha az a másé lenne. Nem jajong, nem hatásvadász. Az, amit Stephan Lang a maga szükségsvé módján megvalósított, nem kevés: felülemelkedve az elszenvedett sérelmeken, nemzetbánaton, sikerült művészi alkotássá formálnia azt. Az önéletrajzi jelleg másodlagossá válik, a szerző úgy találja meg önmagát a többszólamú „visszatérés” keretei között, hogy egyszerre egy közösség, egy népcsoport művésztété szublimált létérzését is belefoglalja könyvébe.

ZSIDÓ FERENC

(Fordította Csikós Várygha Hedvig, Pont Kiadó, Budapest, 2002, 112 oldal, 1380 Ft)

NAGY PÁL:

Prouza

Három elbeszélést adott közre *Prouza* című kötetében Nagy Pál az elmúlt esztendő végén. A kötet első darabját kivéve – a *Hampsteadi semmittevők*, mely 1968-ban a Magyar Műhely, 1969-ben franciául a Denoël gondozásában jelent meg – lényegében első közlésekről van szó. Mindez meghökkentő (volna) olyan kvalitású művész s pályá esetében, mint Nagy Pálé, a szerzői utószó azonban hamar eligazít ennek megértésében: „Ezek a prózaszövegek a maguk idejében [...] nem jelenhet-